

«بر ساحل جزیره سرگردانی»

۳۶۸

بر ساحل جزیره سرگردانی (جشن‌نامه دکتر سیمین دانشور) به کوشش علی دهباشی، تهران، سخن، ۱۳۸۳، ۱۳۴۶ ص. ۱۲۰۰۰ تومان

بانو سیمین دانشور در سال ۱۳۰۰ خورشیدی در شیراز در خاندانی اهل علم و هنر چشم به جهان گشود. آموزش ابتدایی و متوسطه را در دبستان و دبیرستانهای شیراز به پایان برد و در آزمون نهایی دوره متوسطه با معدل ۱۹/۲۵ شاگرد اول سراسر کشور شد. بعد راهی تهران گردید و در دانشکده ادبیات دانشگاه تهران به آموختن زبان و ادب پارسی پرداخت. در سال ۱۳۲۸ به اخذ درجه دکتری نایل آمد. در سال ۱۳۲۹ با زنده یاد جلال آل احمد نویسنده بلند آوازه معاصر همسر و همراه شد. در سال ۱۳۳۱ - ۱۳۳۲ در دانشگاه استنفورد در کالیفرنیا امریکا در رشته زیبایی‌شناسی بسی نکته‌ها آموخت. سال ۱۳۳۲ به ایران بازگشت و از آن پس مدت ۳۴ سال به آموزش و پرورش فرزندان ایران زمین عمر گذاشت. از دکتر سیمین دانشور تاکنون کتابهای ذیل منتشر شده است:

۱. آتش خاموش، ۱۳۲۷ (مجموعه ۱۶ داستان)

۲. شهری چون بهشت، ۱۳۴۰ (مجموعه ۱۰ داستان)

۳. سوشون، ۱۳۴۸ (ژمان)

۴. به کی سلام کنم؟ ۱۳۵۹ (مجموعه ۱۰ داستان)

دکتر علی دهباشی

۵. جزیره سرگردانی، ۱۳۷۲ (زمان)
 ۶. از پرنده‌های مهاجر به سرگردانی، ۱۳۷۵ (مجموعه ۱۰ داستان)
 ۷. ساریان سرگردان (جلد دوم جزیره سرگردانی)، ۱۳۸۰
- افزون بر این‌ها دکتر دانشور از ۱۳۲۸ آثار متعددی از نویسندگان غربی ترجمه و منتشر کرده است که در این مجموعه، این بخش از کارنامه فرهنگی وی، نقد و بررسی نشده است.
- بر ساحل جزیره سرگردانی «حشمت‌نامه دکتر دانشور» است که به همت علی دهباشی چاپ و منتشر شده و از بخش‌های ذیل ترکیب یافته است:
۱. سالشمار زندگی دکتر دانشور
 ۲. کتابنامه وی
 ۳. درباره سیمین و خاطراتی از او
 ۴. نقد آثار سیمین
 ۵. نقدهایی درباره سووشون و مجموعه‌های داستان وی
 ۶. نقدهایی درباره جزیره سرگردانی
 ۷. گفت و گوها
 ۸. شعرهایی در ستایش سیمین

در این مجموعه، نقدها و بررسی‌ها عمدتاً دربارهٔ سووشون (رمان موفق خانم دانشور)، قصه‌ها و داستان‌های بلند او و آخرین زمان وی، جزیرهٔ سرگردانی است که تاکنون دو جلد آن منتشر شده و گویا جلد سومی هم در پی خواهد داشت.

اما منتقدان آثار خانم دانشور دربارهٔ آخرین رمان وی (جزیرهٔ سرگردانی) اتفاق نظر ندارند و بیشتر به جنبه‌های منفی و ضعف ساختار زمان پرداخته‌اند. در یک مورد هم دکتر حسین پاینده، جزیرهٔ سرگردانی را اثر پساژدردن دانسته است.

مهدی قریب در نقدی «بر جزیرهٔ سرگردانی» می‌نویسد: داستان نویسان بزرگ ما را چه می‌شود و بخشی از تفکر حاکم بر ادبیات داستانی ما تا به کجا و تا به کی می‌خواهد همچون شعر امروز با جلوه‌های گونه‌گون بحران در قرم و محتوا دست به گریبان باشد؟ آقای قریب در نقد ده صفحه‌ای خود کلاً این رمان را رد و نفی کرده است. وی می‌نویسد: «می‌توان این آخرین اثر خانم دانشور را فقط در دو کلمه «بسیار بد» توصیف کرد، می‌توان دربارهٔ آن مطلقاً سکوت کرد و می‌توان هم به اندازهٔ حجم خود کتاب دربارهٔ ساخت معیوب، تکنیک کهنه و مستعمل، زبان سُست، تفکر مخدوش و... آن مثال آورد و در هر سه حالت هم مطمئن بود که حق مطلب به خوبی ادا شده است.

حسن میرعبادینی نیز می‌نویسد: «رمان در بازسازی فضای سیاسی مورد نظر موفق نیست و تصویر زنده‌ای از شیوهٔ زندگی و عمل کرد چریک‌ها ارائه نمی‌دهد و به دنیای آنان راه نمی‌برد. مثلاً هیچ شناختی از شخصیت و نوع زندگی مرتضی که مرگش مراد را دگرگون می‌کند نمی‌یابیم. نویسنده از گذشته و منش مراد و سلیم نیز اطلاع دقیقی نمی‌دهد تا خواننده در بستر سیاسی - اجتماعی رمان قرار بگیرد. اینان در حد تپ می‌مانند و فردیت خاص خود را نمی‌یابند... تلاش نویسنده برای پای بندی به گزارش دقیق از تاریخ با سرشت تخیلی رمان در تضاد قرار می‌گیرد و آن را به مقاله‌ای نظری تبدیل می‌کند. پیوند دنیای شخصیت‌های رمانی و دنیای شخصیت‌های تاریخی از چفت و بست محکمی برخوردار نیست. انگار که دنیای شخصیت‌های رمانی بهانه‌ای باشد برای باز تاباندن ایده‌های چیره بر یک دوره. چنین است که سطح داستانی زمان در حد توضیح دهندهٔ سطح گزارشی، پایین آورده می‌شود. نویسنده می‌توانست به گونه‌ای دربارهٔ آل احمد یا ملکی بنویسد که گویی شخصیت‌هایی داستانی و برآمده از دل ماجراهای داستان هستند و نه مردان مشهور تاریخی.

عبدالعلی دستغیب نیز رمان «جزیرهٔ سرگردانی» را در گُل، اثری ناموفق می‌داند.

● دکتر سیمین دانشور با شهاب و علی دهباشی (عکس از حسین راهکوه)

باری، دکتر سیمین دانشور، نویسندگی را در روزنامه‌های محلی شیراز از ۱۳۱۶ با نوشتن مقاله‌ای با عنوان «زمستان بی‌شبهات به زندگی ما نیست» آغاز کرد و تاکنون یکسره عمر در کار نویسندگی گذرانده است.

در این مجموعه افزون بر نقد و بررسی رمان‌ها و قصه‌های کوتاه و بلند وی، چند اثر او مانند سوترا، به کی سلام کنم و... تجزیه و تحلیل شده است.

سخن کوتاه این که مجموعه «بر ساحل جزیره سرگردانی» اثری است خواندنی، ماندنی و داشتنی. خواندن این مجموعه را به همه دوستاناران آثار بانو دکتر دانشور به ویژه جوانان مستعدی که در قلمرو نویسندگی و نقد و تجزیه و تحلیل ادب معاصر ایران قلم و قدم می‌زنند توصیه می‌کنیم. و برای آقای دهباشی عزیز بهروزی و پیروزی در راه اعتلای فرهنگ ایران را آرزو مندیم.

۱۳۸۴/۹/۱۲

۱. بر ساحل جزیره سرگردانی، ص ۶۳۸، ص ۶۴۶

۲. بر ساحل جزیره سرگردانی، ص ۱۴۳ - ۱۴۴

۳. صص ۵۱۰ - ۵۲۴